

го читання часто випереджує освоєння дитиною закономірностей сприймання художніх текстів на традиційних носіях. Як наслідок, учень переносить одержані навички на читання художньої літератури, що сприяє формуванню у них прагматичного ставлення до художнього тексту як носія певної інформації, яку з цього тексту потрібно просто вчитати.

В умовах істотного зниження інтересу учнів до читання, зміни медійних пріоритетів, співвідношення користування учнями електронними засобами і традиційними паперовими виданнями не на користь останніх, спонукає до пошуку нових привабливих, цікавих навчальних технологій, які б враховували, задовольняли запити, духовні потреби, пізнавальні інтереси сучасних школярів і стали б впливовим засобом залучення дітей до активної читацької діяльності.

¹ Державний стандарт початкової загальної освіти. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

² Савченко О. Я. Розуміння молодшими школярами літературних текстів: сутність процесу і засоби формування. *Початкова школа*. 2017. № 8. С. 48–57.

³ Сметанникова Н. Н. Чтение для воспитания: исследования русской ассоциации чтения (РАЧ). *Материалы семинара «Роль чтения в духовно-нравственном становлении личности»* / [под ред. В. А. Лекторского]. Москва, 2011. Вып. 2. С. 103–118.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО КОНСТРУЮВАННЯ ВАРІАТИВНОГО СКЛАДНИКА ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Матяш Надія,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

В українській освіті набирають темпів підходи до реалізації концепції «Нова українська школа»¹ і Закону України «Про освіту» (2017)². У цих документах на меті є сформувати компетентну особистість, яка здатна до максимальної самореалізації у житті, а саме, яка має не лише міцні фундаментальні знання, а й уміє їх застосовувати, критично мислити, приймати адекватні виважені рішення тощо.

Уведення профільного навчання й створює учням умови для забезпечення освіти відповідно до їхніх запитів, індивідуальних здібностей і нахилів.

У Законі України «Про освіту» (ст. 10) зазначено, що «профільна середня освіта відповідає третьому рівню Національної рамки кваліфікацій», що означає третій рівень повної загальної середньої освіти².

У зв'язку із запровадженням зазначених документів у шкільній освіті посилено реалізацію компетентнісного підходу до навчання. Наприклад, «національна рамка кваліфікацій – це системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів освіти. Кожен рівень – це завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю компетентностей особистості, які визначені, як

правило, стандартом освіти та відповідають певному рівню Національної рамки кваліфікацій³». У такий спосіб новий рамковий Закон «Про освіту» запроваджує 12-річне компетентнісне навчання, починаючи з 2018 року.

Профільна середня освіта базується на двох складниках: інваріантному і *варіативному*. Варіативний складник навчального плану охоплює курси за вибором (спеціальні курси і факультативи). Зміст курсів за вибором зумовлений їх основними функціями у системі профільного навчання. Дослідженню сутності курсів за вибором у закладі загальної середньої освіти, їх специфіки, формування змісту та особливостей організації занять присвячено праці В. Кизенка⁴ та інших учених-дидактів. Ученими-методистами також частково розроблено проблеми реалізації курсів за вибором, спрямованих на розширення і поглиблення змісту біологічної освіти. Останні напрацювання з методики навчання біології (Бак В., Коршевнік Т., Кучук С., Матяш Н. та ін.) свідчать про важливість варіативного складника шкільної освіти. Проте зміни в освіті потребують перегляду навчальних програм, у тому числі й варіативного складника з урахуванням компетентнісного підходу до конструювання змісту та очікуваних результатів навчання біології.

Розроблення варіативного складника профільної середньої біологічної освіти спрямоване на формування необхідних компетентностей, задоволення індивідуальних освітніх і професійних планів випускників відповідно до їх життєвих цілей і здібностей, пов'язаних з біологією.

Результатом компетентнісно орієнтованого навчання передбачено формування предметної (біологічної) і ключових компетентностей. У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2011) *предметна компетентність* визначається як «набутий учнями в процесі навчання досвід специфічний для певного предмета діяльності, пов'язаної зі здобуванням, перетворенням і застосуванням нового знання⁵».

Вітчизняні учені досліджували питання структури предметних компетентностей. Думки учених-природничників (Величко Л., Вороненко Т. (хімія), Матяш Н.⁶, Коршевнік Т., Козленко О. (біологія) та ін.) зійшлися на трикомпонентній структурі предметної компетентності: знаннєвому, діяльнісному і ціннісному. Але «компетентність забезпечується комплексним поєднанням усіх структурних складових, за умови несформованості бодай однієї з них вона як явище не існує⁷».

Перелік *ключових компетентностей* складено на основі освітніх документів Європейської Асоціації та концепції «Нова українська школа» і зазначено в Законі України «Про освіту» (2017)². Відібрано 11 ключових компетентностей: «1. Вільне володіння державною мовою. 2. Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами. 3. Математична компетентність. 4. Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій. 5. Інноваційність. 6. Інформаційно-комунікаційна компетентність. 7. Навчання впродовж життя. 8. Підприємливість та фінансова грамотність. 9. Громадянські та соціальні компетентності. 10. Екологічна компетентність. 11. Культурна компетентність² (ст. 12)».

У 2016 р. в Міністерстві освіти і науки України закріплювали питання запровадження компетентнісного підходу до навчання. У зв'язку з цим

змінено структуру навчальних програм: перша графа – *очікувані результати навчання*, в основу яких закладено три компоненти предметної компетентності (знансвий (знання), діяльнісний (діяльність, уміння) і ціннісний (ставлення)); друга – *зміст навчання*, в який, крім предметного змісту, запропоновано ввести чотири наскрізні змістові лінії: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність». Їх закладено в навчальний предмет «Біологія» (*основна школа*)⁸ і «Біологія. Екологія» (*старша школа*)⁹, де кожен компонент і кожна змістова лінія мають навчальне навантаження, спрямоване на формування в учнів відповідних предметної (біологічної) і ключових компетентностей. Закладені підходи до інваріантного складника навчального плану стосовно біології слід застосувати й до конструювання варіативного складника профільної середньої біологічної освіти.

Інваріантний і варіативний складники шкільної біологічної освіти мають складати цілісну картину, що дає змогу сформувати в учнів зазначені компетентності.

¹ Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с.

² Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради. 2017. № 38-39.

³ Національна рамка кваліфікації. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy>

⁴ Кизенко В. І. *Варіативний компонент змісту освіти в основній і старшій школі: теорія і практика* : монограф. Київ, 2018. 405 с.

⁵ Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>

⁶ Матяш Н. Дослідження компонентного підходу до компетентісно орієнтованого навчання біології учнів 8 класу. *Біологія і хімія в рідній школі*. Київ, 2019. № 1. С. 15.

⁷ Родигіна І. Дидактичні умови реалізації компетентісного підходу в навчанні. *Біологія і хімія в школі*. Київ, 2007. № 3. С. 7–10.

⁸ *Біологія 6–9. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів*. 2017. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

⁹ *Біологія і екологія. Рівень стандарту*. 2017. URL: <https://mon.gov.ua/.../programy.../biologiya-i-ekologiya-10-11-kl-riven-standartu-ob...>

СИСТЕМА ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ ПРАКТИКУМУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В ДЖЕРЕЛАХ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПРЕДМЕТНОЇ ТА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Мороз Петро,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна*

Запровадження в освітній процес компетентісного підходу зумовлює необхідність змін у підходах до конструювання навчальної літератури з історії. При цьому основний акцент має бути приділений діяльнісній складовій процесу навчання. Одним з видів навчальних видань з історії,